

ERGİN, Osman Nuri

(1883-1961)

Türk kültür tarihçisi.

Malatya'nın İmrün köyünde dünyaya geldi. Köyünde çiftçilik yapan babası Ali Efendi, ticaret maksadıyla birçok yeri dolaştıktan sonra İstanbul'a yerleşerek bir kahvehane açmıştı. Dokuz yaşına kadar köyünden dışarı çıkmayan Osman babasının isteği üzerine 1892'de İstanbul'a geldi. Zeyrek Rüşdiyesi'nde okurken hocası Osman Nuri Efendi kendisine Nuri mahlasını verdi. Numûne-i Mekteb-i Osmânî ve Mahmûdiye rüşdiyelerine devam eden Osman Nuri, babasının işlettiği kahvehanede olumsuz şartlar içinde ders çalışmak zorunda kalması yüzünden, Dârüşşafaka mezunlarından sosyolog Mehmed İzzet Bey'in yardımıyla rüşdiyeden ayrılarak Dârüşşafaka'ya girdi. Buradan mezun olduğu yıl (1901) İstanbul Şehremâneti'nde memuriyete başladı. 1901-1904 yılları arasında arkadaşısı Ebül'ulâ Mardin ile birlikte medrese derslerine devam etti. 1904'te girdiği İstanbul Dârülfünunu Edebiyat Fakültesi'ni birincilikle bitirdi (1907). Bu yıllarda ayrıca Abdülaziz Mecdi (Tolun), Şehbenderzâde Ahmed Hilmi, Babanzâde Ahmed Naim, Muallim Cevdet (İnançalp), Elmalılı M. Hamdi (Yazır), Ahmet Avni (Konuk), İsmail Fennî (Ertuğrul), Mehmed Âkif (Ersoy), İsmail Hakkı (İzmirli), M. Şerefettin (Yaltkaya) gibi tanınmış kişilerin sohbetlerine devam etti.

İstanbul Şehremâneti'nin çeşitli kısımlarında başkâtiplik, mümeyyizlik ve şube müdürlüklerinde bulunan Osman Nuri, II. Meşrutiyet'in ilânından sonra belediye memurları arasında açılan imtihanı kazanarak Müessesât-ı Hayriyye-i Sıhhiyye İdaresi umumi kâtipliğine tayin edildi. Bu görevi sırasında belediye hizmet ve faaliyetlerini yakından inceleme imkânı buldu. Bu kurum lağvedilince (1912) görevi merkez emanete kaydı-

Osman
Nuri Ergin

rıldı ve burada emanet muamelelerini takibe başladı. Bu görevini sürdürürken İstanbul Şehremâneti arşivinin kurulmasını gerçekleştirdi. Belediye arşivindeki çalışmaları sonucunda o güne kadar gizli kalmış birçok evrak ve belgeyi gün ışığına çıkardı. Bu çalışmaları ona, daha sonraki yıllarda kazanacağı şehir ve belediye tarihçisi kimliği için sağlıklı bir zemin hazırlamış oldu. 1927'de ilk nüfus sayımına karar verildiğinde İstanbul sokaklarına isim vermekle görevlendirildi. Beş ay içinde 6214 sokağın birçoğuna Türk büyüklerinin adlarını vererek otuz sekiz haritadan meydana gelen bir rehber hazırladı. Bu eser daha sonra *İstanbul Şehri Rehberi* adıyla bastırıldı (İstanbul 1934). 1928'de *İstanbul Şehremâneti Mecmuası*'nı çıkarmaya başladı. Belediyeden ayrılıp vilâyete geçinceye kadar bu derginin yöneticiliğini yaptı. Şehremânetindeki son görevi belediye mektupçuluğudur. İstanbul vilâyet mektupçuluğu görevini sürdürürken 1946'da yaş haddinden emekliye ayrıldı.

Osman Nuri Ergin İstanbul Şehremâneti'ndeki görevinin yanı sıra çeşitli okullarda öğretmenlik yaptı. Dârüşşafaka ve Vefa Lisesi'nde tarih, Amerikan Kız Koleji'nde ticaret ve dil derslerini okuttu. Belediye Zâbita Memurları Mektebi ile Polis Meslek Mektebi'nde belediyeçilik, kanun ve nizamnâmeler, halk için açılan gece mekteplerinde de Türkçe, edebiyat, felsefe, sosyoloji, tarih ve belediye bilgileri dersleri verdi. Bu okullarda alfabeyi pratik yoldan öğretmek üzere *Kolay Elifbâ* (İstanbul 1326) adlı eserini kaleme aldı. Onun bu usulü çok tutuldu ve 1928 harf inkılabına kadar uygulandı. İstanbul Muallimler Yardımlaşma Birliği hizmetlerinden dolayı kendisini fahrî üyeliğe seçti (1947). Ergin'in öğretmenlik hayatı 1956'ya, araştırma ve yazı hayatı ise ölümüne kadar devam etmiştir.

Kitapçı veya kütüphaneci olmak istediğini söyleyen, ancak geçim derdi yüzünden buna imkân bulamamaktan yakan Ergin kırk altı yıllık memuriyet hayatı boyunca öğretmenlik, muharrirlik, kütüphanecilik ve matbaacılık alanlarında önemli hizmetler vermiştir. Hayatı dürüstlük ve tevazu içinde geçmiş, ilim sahibi herkese saygı göstermiş ve fikirlerinden faydalanmayı hiçbir zaman ihmal etmemiştir. İstanbul Üniversitesi'nde tasavvufun felsefe ile birlikte okutulmasını savunan, felsefe ile tasavvuf arasında kesin fakat sağlıklı bir sınır çizen Er-

gin'in tasavvuf düşüncesinin şekillenmesinde dönemin önemli tasavvufî şahsiyetlerinden olan Abdülaziz Mecdi Efendi ile İsmail Fennî ve Ahmed Naim beylerin büyük etkisi olmuştu. Ergin'in bir başka cephesi de İslâmiyet'le laiklik arasında yakınlık kurmaya çalışmasıdır. 1940'lı yıllarda laik demokrasiyi savunan Ergin'in demokrat kimliğinin altında belediyeçiliği bulunmaktadır. Belediyede geçirdiği uzun yıllar ona merkezî idarenin yanı başında sivil bir idarenin lüzumunu öğretmiştir.

Osman Nuri Ergin yayımladığı eserlerle Türk toplumunda tarihî kopukluğa, nesiller arası yozlaşmaya ve yabancılaşmaya engel olmaya çalışmıştır. Türk kültür ve irfan hayatının inançlı bir savunucusu olan Ergin'de içe dönük bir inanç adamlığıyla, maddeyi insana hizmet için yeniden biçimlendiren olgun bir demokrat insan kimliği iç içedir. Osman Nuri taassubun iki yanlı olduğunu söylemiş, aşırı yenilikçi Batıcılar'la aşırı muhafazakârları birbirinin fikrine saygı duymaya çağırmıştır. Sahip olduğu hoşgörüyle tasavvuf terbiyesinden, demokrat kimliği de aşağıdan yukarıya giden sivil yapılanmayı göz önünde tutan iş ve icraat adamlığından alan Ergin'in şahsında görülen bu hareket tarzı, günümüzdeki meselelerin ve kimlik bunalımının aşılmasını sağlayabilecek bir Türk çözümdür denilebilir. Osman Nuri bir Türk tarihi aşığı, İstanbul'a severek hizmet vermiş bir hemşehri, belediye hizmetleriyle insana ulaşmayı amaç edinmiş bir halk adamıdır.

İstanbul Belediyesi Atatürk Kitaplığı'nın kurulması onun gayretiyle gerçekleşmiş, büyük bir titizlikle topladığı çoğu yazma 11.000 ciltten oluşan kitaplarını bu kütüphaneye bağışlamıştır. Kitaplarının 4000 cildi tasavvufa dair olup bunların 2025'i el yazmasıdır. Osman Nuri Ergin'in belediye kütüphanesine bağışladığı matbu kitapların katalogu Orhan Durusoy tarafından (*İstanbul Belediye Kütüphanesi Alfabetik Katalogu Osman Ergin Kitapları*, İstanbul 1953), I. cildi yayımlanan, üç ciltte tamamlanacak yazma eserlerin katalogu da Nail Bayraktar tarafından (*Atatürk Kitaplığı Osman Ergin Yazmaları Alfabetik Katalogu*, İstanbul 1993) hazırlanmıştır.

Eserleri. A) Belediye ve Şehircilik Tarihiyle İlgili Eserleri. 1. Mecelle-i Umûr-ı Belediye* (I-V, İstanbul 1330-1338). Türkiye belediyeçilik tarihi ve belediye uygulamalarıyla ilgili olan bu çalışma Os-

man Nuri Ergin'in en önemli eseridir. 2. *Muhtasar Mecelle-i Umûr-ı Belediyeye* (İstanbul 1337). 3. *Belediye Vergi ve Resimleri Kanunu, Tâlimat ve Târifeleri* (İstanbul 1340). 4. *Beledî Bilgiler* (İstanbul 1932). 5. *Cumhuriyet ve İstanbul Mahallî İdaresi* (İstanbul 1933). 6. *İstanbul Şehri Rehberi* (İstanbul 1934). 7. *Türkiye'de Şehirciliğin Tarihi İnkışâfı* (İstanbul 1936). 8. *İstanbul'da İmar ve İskân Hareketleri* (İstanbul 1938). 9. *Türk Şehirlerinde İmaret Sistemi* (İstanbul 1939). 10. *Türk İmar Tarihinde Vakıflar, Belediyeler, Patrikhaneler* (İstanbul 1944). 11. *Fâtih İmaretî Vakfiyesi* (İstanbul 1945).

B) Eğitim ve Eğitim Tarihiyle İlgili Eserleri. 1. *Kolay Elifbâ* (İstanbul 1326). 2. *Müessesât-ı Hayriyye-i Sihhiyye Müdüriyeti* (İstanbul 1327). 3. *Dârüşşafaka, Türkiye'de İlk Halk Mektebi* (İstanbul 1927, Mehmed İzzet, Mehmed Esad ve Ali Kâmi beylerle birlikte). 4. *Türkiye Maarif Tarihi** (I-V, İstanbul 1939-1943). Türk eğitim tarihi konusunda yazılmış en geniş çaplı eser olup bugün de değerini korumaktadır. 5. *İstanbul Tıp Mektepleri, Enstitüleri ve Cemiyetleri* (İstanbul 1940).

C) Biyografiler. 1. *İstanbul Şehreminleri* (İstanbul 1927). 1885-1927 yılları arasında İstanbul'da belediye başkanlığı yapan kişilerin biyografileriyle gerçekleştirdikleri hizmetleri anlatan eser *Mecelle-i Umûr-ı Belediyeye*'nin zeyli sayılır. 2. *Muallim Cevdet'in Hayatı, Eserleri ve Kütüphanesi* (İstanbul 1937). Ergin eserin birinci bölümünde (1-480) Muallim Cevdet'in hayatını ve eserlerini incelemiş, ikinci bölümde (481-604) arkadaş, dost ve talebelerinin onunla ilgili yazılarına yer vermiştir. Üçüncü bölümde (s. 605-720) Muallim Cevdet'in yayımlanmamış birkaç yazısı yer almaktadır. Muallim Cevdet'in basımı yarıda kalan *Tarihî Sözlük*'ü de bu esere ilâve edilmiştir. 3. *Balikesirli Abdülaziz Mecdi Tolun, Hayatı ve Şahsiyeti* (İstanbul 1942). Osman Ergin'in yakın çevresinde yer aldığı Abdülaziz Mecdi Efendi hakkında yazdığı bu kitap, kendisinin tasavvufî kimliğini ve fikirlerini ortaya koyduğu tek eseri olmasının yanı sıra sosyal psikiyatri tarihimiz açısından yazılmış ilk eser olması bakımından da önemlidir. 4. *Sadreddin Konevî ve Eserleri* (Ankara 1957).

D) Neşre Hazırladığı Kitaplar. 1. *Balikesirli Abdülaziz Mecdi Divanı* (İstanbul 1945). 2. *İnsan Hakları Beyannamesinin İslâm Hukukuna Göre İzahı* (İstanbul 1949). Hüseyin Kâzım Kadri'nin asıl adı *Teşri-i İnsânî ve İslâmî* olan eseri

Osman Ergin tarafından yazarın ailesinden alınarak yukarıdaki adla yayımlanmıştır. Ergin eserin başına bir önsöz, Hüseyin Kâzım Kadri'nin hayatı ve eserleri hakkında bir giriş (s. 1-42), sonuna da bazı notlar ve açıklamalar ilâve etmiştir. 3. *Hakikat Nurları* (İstanbul 1949). İsmail Fenni'nin *Envâr-ı Hakikat* adlı eserini sadeleştirerek tasavvufî yorumlar ihtiva eden bazı önemli notlarla birlikte yayımlamıştır.

E) Diğer Eserleri. 1. *Bibliyografya: İlm-i Ahvâl-i Kütüp* (İstanbul 1937). 2. *Dr. A. Süheyl Ünver Bibliyografyası* (I-II, İstanbul 1941-1952). 3. *İslâm'da Temellük ve Tasarruf Hakkının Dokunulmazlığı* (Ankara 1949). 4. *Fâtih'in Hoşgörülüğü* (İstanbul 1953). 5. *İbn Sina Bibliyografyası* (İstanbul 1956).

Osman Nuri Ergin'in ayrıca kendi kurduğu *İstanbul Şehremâneti Mecmuası*'nda, *Tarih Dünyası Dergisi*, *Resimli Tarih Mecmuası*, *Siyasî İlimler Dergisi*, *Demiryolları Dergisi*, *Adliye Ceridesi*, *İller ve Belediyeler Dergisi*, *Türk Tıp Tarihi Arkivi* ve *Sebülürreşâd*'da, *Hayat* ve *İslâm* ansiklopedilerinde, *Cumhuriyet*, *Tan*, *Hürriyet*, *Dünya* ve *Vakit* gazetelerinde birçok makalesi yayımlanmıştır.

Ergin'in *Türkiye'de Hanlar ve Kervansaraylar*, *Kur'an-ı Kerim Lugatları* ve *Tefsirleri Fihristi*, *Fetihten Sonra İstanbul'da Kurulan Vakıf-ı Vergi Sistemi*, *Türk İmar Tarihinde Üç Mimar Sinan, Bâbîliğin İç Yüzü*, *Osmanlıca'da Yanlış Kelimeler ve İbareler Sözlüğü* adlı çalışmaları ise henüz neşredilmemiştir.

BİBLİYOGRAFYA :

Osman Nuri Ergin, *Türkiye Maarif Tarihi*, İstanbul 1977, I, 84-85; M. Orhan Durusoy, *İstanbul Belediye Kütüphanesi Alfabetik Kataloğu*, İstanbul 1953, I, s. VI-XVI; a.mlf., "Osman Nuri Ergin'in Eserleri", *TFA*, VII/145 (1961), s. 2496-2497; A. Süheyl Ünver — Bedi N. Şehsuvaroğlu, *Tıp ve İlimler Tarihimizden Portreler: Osman N. Ergin*, İstanbul 1958; Selahattin Yıldırım, "Introduction", *The Historical Development of Local Administration and Urbanization in Turkey*, İstanbul 1985; a.mlf., *Osman Nuri Ergin: Türk Belediyecilik ve Şehircilik Tarihi Üstüne Seçmeler*, İstanbul 1987, s. 15-28; A. Süheyl Ünver, "Osman Ergin, Çalışma Hayatı ve Eserleri: 1883-1961", *TTK Belleteri*, XXVI/101 (1962), s. 163-179; Aydın Uğur, "Dünün Aydınları", *Toplum ve Bilim*, sy. 24, İstanbul 1984, s. 171-182; Ahmed Güner Sayar, A. Süheyl Ünver, İstanbul 1994, s. 166-170; a.mlf., "Osman Nuri Ergin ve Çağdaş Türk Düşüncesindeki Yeri", *İÜ SBFD*, II (1984), s. 252-254; Fahri İz, "Ergin, Osman", *EJ²* (İng.), II, 708.

ERGİRİKASRI

Güney Arnavutluk'ta
Gjirokaster şehrinin
Osmanlılar dönemindeki adı.

Ergirikasrı kelimesi, şehrin Bizans hâkimiyeti sırasındaki adı olan Argyrokastro'nun (gümüş kale) Türkçe'ye uyarlanmış şekline dayanır. 1417'den 1912'ye kadar kaldığı Osmanlı hâkimiyeti altında Balkanlar'ın batı kesiminde önemli bir İslâmî merkez haline gelmiş olup bugün Arnavutluk'un en güzel şehirlerinden biridir. İslâmî bir merkez olarak büyük gelişme gösterdiği XVIII ve XIX. yüzyıllardan kalma büyük konakları şehre oldukça renkli ve tarihî bir hava vermektedir.

Şehir, daha önceleri bu bölgede bulunan Roma şehri Hadrianopolis'e nisbetle Dropull adıyla anılan 35 km. uzunluğundaki bir ovanın batı ucunda kurulmuştur. Mahallelerinin çoğu Mali Gjeri dağlarının eteklerinde yer almakta olup şehre hâkim bir tepede kalesi bulunmaktadır. Bu kısım şehrin en eski bölümünü teşkil eder ve kuruluşu Bizans dönemine kadar uzanır. İlk defa 1336'da Kantakuzenos tarafından Argyrokastro adıyla zikredilen kale, Osmanlı öncesi dönemde Arnavut hânedanlarından Zenebî beylerinin ikametgâhı durumundaydı. Zenebî beyleri XIV. yüzyılın sonlarına doğru Osmanlılar'ın vassâlî haline geldiler. Gjin Zenebî, kuvvetleriyle birlikte Ankara Savaşı'nda Timur'a karşı Osmanlılar'ın yanında yer aldı. Bir müddet sonra Güney Arnavutluk'taki Berat ve Avlonya gibi burası da 1417 yılında ele geçirilerek tam bir Osmanlı hâkimiyeti kuruldu. 1431'de Arvanid sancağı teşkil edildiğinde Ergirikasrı buranın merkezi oldu. Daha sonra bu fonksiyonunu Avlonya'ya bıraktıysa da Osmanlı hâkimiyeti süresince bir kaza merkezi olma özelliğini korudu. XIX. yüzyılda, Yanya vilâyetinin bir parçasını oluşturan Ergiri sancağının merkez şehri haline geldi.

Osmanlı hâkimiyetinin ilk yüzyılında küçük bir kasaba durumunda olup sivil nüfusun tamamını hristiyanlar teşkil ediyor, kalede bir Osmanlı askerî garnizonu yer alıyordu. 1431'de 121 hâne, on beş mücerred (bekâr), yirmi yedi bive (dul kadın) hristiyan nüfus bulunuyordu. Bu rakamlara, kalede mevcut Osmanlı askerleri ve aileleri de ilâve edilirse kasabanın toplam nüfusunun 700-800 civarında olduğu tahmin edilebilir. 1520 tarihinde yine tamamını hristiyan-